תלמוד בבלי · אחרונים · בן יהוידע · סדר טהרות

בן יהוידע על נדה

רבי יוסף חיים מבגדאד

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

בן יהוידע על נדה

רבי יוסף חיים מבגדאד

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/בן-יהוידע-על-נדה/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ח: 4
דף ט. 4
דף יג. 5
דף יג: 7
דף טז: 8
דף יז. 9
דף כ. 11
דף כ: 11
דף כד: 13
דף כה. 15
דף כז. 16
דף ל: 17
דף לא. 18
דף לא: 21
דף לג: 22
דף לו: 23
דף לח. 24
דף מה: 24
דף נב. 24
דף ע: 25
דף עג. 25

דף ח:

מִשּׁוּם דְּאִיכָּא דְּיָלְדָה לְתִשְׁעָה, וְאִיכָּא דְּיָלְדָה לְשִׁבְעָה. פירוש האי שיעורא דשלש חדשים שאמר משום רבי מאיר הוא בין ליולדת לתשעה בין ליולדת לשבעה ולהכי האי קרא אינו ראיה גמורה ליולדת לשבעה אלא זכר בעלמא.

יען דתמר ילדה באמת לשבעה כמפורש להדיה בדברי רבותינו ז"ל וכן מפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער מאמרי רשב"י דפרץ וזרח נולדו לשבעה ואם כן יש שני פירושים בפסוק 'כְּמִשְׁלֹשׁ חֳדָשִׁים' (בראשית לח, כד) האחד לשון שילוש רצונו לומר כאשר עברו שליש חדשים של הריון שלה דניכר עבור שלה אמרו ליהודה ולפי זה צריך לומר יולדת לשבעה ניכר עיבורה כשני חדשים ושליש חודש שהוא קודם שלשה חדשים גמורים ופירוש השני הכי קאמר 'וַיְהִי כְּמִשְׁלֹשׁ חֳדָשִׁים' רצונו לומר כשעברו שלשה חדשים גמורים דאין ניכר העיבור אלא עד שלשה חדשים גמורים. וכיון דאיכא לפרש הכי והכי אין ראיה גמורה מן הכתוב הזה ליולדת לשבעה כי אם זכר בעלמא אבל ליולדת לתשעה היא ראיה גמורה בין אם תפרש כמשלש לשון שלישות בין אם תפרש שלשה ממש הוי הכרת העובר בשלש חדשים.

דף ט.

מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי מֵאִיר? דִּכְתִיב: "**מִי יִתֵּן טָהוֹר מִטָּמֵא, לֹא אֶחָד**" (איוב יד, ד). נראה לי בס"ד החלב טהור והדם טמא ויש לנו לחשוב מספר החלב [40] עם כולל האותיות שלו שעולה מ"ג אבל הדם [44] אין לחשוב לו כולל כי הוא כלל גדול בתורה מרובה מדה טובה ממדת פרענות ונמצא מספר דם יתר על מספר חלב אחד לרמוז **מִי יִתֵּן טָהוֹר** טהור הוא חלב **מִטָּמֵא** הוא הדם **אֶחָד** כלומר יחידו של עולם הוא הקדוש ברוך הוא הנקרא אֶחָד גזר שיתהפך הטמא להיות טהור.

והנה צריך להבין למה עשה השם יתברך כן שהדם נעכר ונעשה חלב שיברא את האשה בלא וסת דמים כלל ועם כל זה יתן לה חלב בדדיה להניק את בנה וכאשר נעשה כן בבעלי חיים שאין להם וסת דם נידות ויש חלב להניק?

ונראה לי בס"ד עשה השם יתברך תחלת מזונו של אדם באופן זה שיהיה מן הדם הטמא שנהפך לחלב להורות לאדם אחר כך שאף על פי שחטא ודבק בכוחות הטומאה שנעשו מן עוונותיו עם כל זה גדולה תשובה שמהפכת הזדונות לזכיות ויקבל עליהם שכר כאשר רואה בעיניו שדם הטמא נהפך לחלב שהוא מזון טהור וכן הטעם לרבי יוחנן דמפרש לקרא על שכבת זרע שהוא טמא ונוצר ממנו ולד טהור.

דף יג.

נָשִׁים דְּלָאו בְּנוֹת הַרְגָּשָׁה נִינְהוּ, מְשַׁבָּחוֹת. הנה בשער הכוונות בדרושי הלילה בענין קריאת שמע שעל המטה כתוב וזה לשונו ודע כי כמו שיוצאין המזיקין אלו מן האדם המוציא שכבת זרע לבטלה להיותו בלא אשה כך האשה בוראה מזיקין בלא איש וזה נרמז בפסוק (תהלים צא, י)'**לֹא תְאֻנֶּה אֵלֶיךָ**' שאתה זכר הרעה שהיא פלונית אֵשֶׁת זְנוּנִים (הושע א, ב) '**וְנָנַע לֹא יִקְרַב בְּאָהֳלֶךָ**' שהיא אשתך כמו שנאמר שׁוּבוּ לָכֶם לְאָהֳלֵיכֶם (דברים ה, כז) עד כאן לשונו עיין שם.

נמצא גם הנשים מצוויים שלא להשחית הזרע שלהם להוציאו חוצה, ומה שאמר כאן '**נָשִׁים לָאו בְּנוֹת הַרְגָּשָׁה נִינְהוּ**' רצונו לומר אין מזריעים על ידי משמוש ידיהם באותו מקום כאיש אשר משמוש ידיו באבר התשמיש אפילו שאין כונתו לעורר תאוה אלא בשביל איזה צורך מביאו לידי חמום וקשוי וממילא מביאו לידי הזרעה דדבר זה ליתיה בנשים אבל אין הכי נמי גם הנשים אסורות להשחית הזרע שלהן כמו שאמר רבינו האר"י ז"ל.

מיהו נראה גם באשה אם בעלה עושה משמוש ידים באותו מקום דרך שחוק והתעוררות תאוה ודאי גורם לה בזה הזרעה לבטלה ואיכא איסור של השחתת זרע כמו שאמר רבינו האר"י וגם הוא באותה שעה בא לידי קשוי ועכבת הקשוי גורם לצאת מן אמתו טיפות זרע קטנים ואף על גב דאין ראויים להוליד מהם איכא איסורא דהשחתת זרע כמפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל והשם יכפר בעד.

ובגמרא דיבמות (יבמות עו.) איתא אמר רבי הונא המסוללות זו בזו, ופירש רש"י משפשפות נקבתן זו לזו וכן המסוללת בבנה קטן דסנהדרין (סנהדרין סט:) ובגמרא דשבת (שבת סה.) איתא דשמואל לא שביק לבנתיה גניאן גבי הדדי ומסיק בגמרא משום דלא ליליפן גופא נוכראה שיתאוו על ידי כך לשכב עם איש עיין שם. ואפשר דשמואל לא היה חושד את בנותיו שיתחככו זה בזה ורק היה חושש שלא יהיו ישינים בקרוב בשר. ובטור אבן העזר (סימן ך) כתב נשים המסוללות זו בזו, פירוש מתחברות זו בזו דרך תשמיש אסור וזה מעשה ארץ מצרים שהוזהרנו עליו שנאמר 'כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יְשַׁבְתֶּם בָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ' (ויקרא יח, ג) ואמרו חכמינו ז"ל (בספרא) מה היו עושים? איש נושא איש ואשה נושאת אשה ואשה נסית לשני אנשים עיין שם. וכן פסק בשולחן ערוך (שם) ונראה דאיכא איסורא בזה משום השחתת זרע דכל כהאי גונא יצא הזרע שלהם חוצה אך יש בה עוד איסור לאו משום 'מַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא תַעֲשׂוּ' כי איסור השחתת הזרע אינו מפורש בתורה באיסור לאו אלא רק למדו זה מן מיתת ער ועונן (בראשית לח, ז) ודו"ק.

אֶפְשָׁר יַעֲמֹד אָדָם בְּמָקוֹם גָּבוֹהַּ וְיַשְׁתִּין, אוֹ יַשְׁתִּין בָּעָפָר תְּחוֹחַ, וְאַל יַעֲשֶׂה עַצְמוֹ רָשָׁע שָׁעָה אַחַת לִפְנֵי הַמָּקוֹם. יש להקשות והלא השחתת זרע היא ברגע והוה ליה למימר 'וְאַל יַעֲשֶׂה עַצְמוֹ רָשָׁע רֶגַע אֶחָד לִפְנֵי הַמָּקוֹם'?

ונראה לי בא ללמד לפי דרכו דאם חוטא ברגע אחד פוגם בכל השעה אשר בה אותו הרגע וכמו שביארנו במקום אחר שעשה הקדוש ברוך הוא חסד עם בריותיו שהניח לכל שעה כוכב ומזל כאשר הניח לימים ולשבועות ולחודשים כדי שיהיו השעות נבדלים זה מזה שכל שעה תהיה גוף בפני עצמו שאם יחטא בה פוגם באותה שעה בלבד ואינו פוגם בכל היום ההוא כולו דאם היו כל השעות נכללים ביום בכוכב ומזל אחד היה כל היום גוף אחד והשעות כולם איברים שלו לכן עשה השעות גופים מוחלקים שכל שעה היא גוף בפני עצמו והרגעים של השעה הם אברים שלה.

כְּאִלּוּ שׁוֹפֵךְ דָּמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "**הַנֶּחָמִים בָּאֵלִים תַּחַת כָּל עֵץ רַעֲנָן**" (**ישעיה נז, ה**). עיין רש"י ז"ל. ועוד נראה לי שהיו עושין כעין נקבות באילנות ומזריעים שם כדרך שהיתה עושה אמו של אסא באשירה שעשתה לה כעין זכרות ונבעלת לה בכל יום.

רַב יְהוּדָה וּשְׁמוּאֵל הֲווּ קָיְמֵי אַאִיגְּרָא דְּבֵי כְּנִישְׁתָּא דְּשָׁף וְיָתִיב בְּנָהֳרְדְּעָא רב יהודה (**דברים יב, ב**). יש להקשות הוה ליה למימר 'שְׁמוּאֵל וְרַב יְהוּדָה' כי שמואל היה רבו של רב יהודה?

ונראה לי בס"ד דהזכירו קודם ללמדינו דרב יהודה היה עומד סמוך למחצת הגג לצד חוץ ושמואל היה עומד בפנים ועם כל זה רב יהודה לא סמך על עצמו לעשות מעשה להשתין בחוץ לרשות הרבים שהיה לפניו עד שבא אצל רבו ושאל אותי.

אי נמי נראה לי דאיתא בגמרא (פסחים נ.) בריה דרבי יהושע בן לוי נתעלף והלכה נשמתו לגן עדן ואחר שהקיץ שאלו אבו מה ראית ואמר לו ראיתי עליונים למטה ותחתונים למעלה, וכתבו הגאונים ז"ל קבלה בידם היא שראה את שמואל בגן עדן יושב למטה מן רב יהודה תלמידו. ונראה לכך מסדר הש"ס הזכירו כאן קודם שמואל רבו כפי סדר מעלתו וישיבתו בגן עדן ללמדנו לא על חנם היה אומר עליו שמואל '**אֵין זֶה יָלוּד אִשָּׁה**' כי באמת הוא גדול משמואל בגן עדן.

אָמַר לֵיהּ: שִׁינְנָא, אֶחוֹז בְּאַמָּתְךָ וְהַשְׁתֵּן לַחוּץ. הא דקראו 'שִׁינְנָא' שהוא רצונו לומר חריף נראה לי בס"ד כי רב יהודה ידע הדין מעצמו דמותר לאחוז באמה הן משום בעיתותא דשכינתא הן משום בעיתיתא דרביה והן משום בעיתותא דאגרא אך לא רצה לעשות מעשה משום דרביה היה עומד רחוק ואינו שם עיניו עליו כדי שיהיה לו בעיתותא ממנו ונמצא לא הוה ליה אלא רק תרי בעיתותא חדא דשכינתא וחדא דאגרא, לכך התחכם

לעשות דבר זה שאלה לרבו כי על ידי שאלתו ידע רבו שהוא רוצה להשתין ואז ממילא יש לו בעיתותא דרביה נמי ונשלמו השלש בעיתות כאן.
ושמואל הרגיש דרב יהודה יודע הדין דמותר ולא היה נצרך לשאלה זו אלא רק בחכמה עשה כן כדי להשלים בעיתותא דרביה גם כן ולכן אמר לו '**שִׁינָּא**' רצונו לומר חריף כלומר יודע אני שאין אתה צריך לתשובה שלי אלא עשית בחכמה כאמור.
וְאִי בָּעֵית אֵימָא: בִּיעַתּוּתָא דִּשְׁכִינָה. כתב הגאון חיד"א ז"ל בזה ישבו המפרשים איך מרים הנביאה והנשים אמרו שירה נגד כל ישראל (שמות טו, כ) והא קיימא לן 'קול באשה ערוה'? אמנם בהא דסוגיין ניחא דהוה אימתא דשכינה ושרי דליכא להרהורי עד כאן דבריו.
ולי אנא עבדא נראה דהתם הוה כל הני תרוצי דמתרץ תלמודא דהוה אימתא דשכינה והוה אימתא דאגרא דהמים נצבו כמו נֵד והם עומדים באמצע דכתיב וְהַמַּיִם לָהֶם חוֹמָה מִימִינָם וּמִשְּׂמֹאלָם (שמות יד, כב) והוה אימתא דרביה כי משה רבינו ע"ה רבן של כל ישראל עומד עמהם שם.
אֵין זֶה יָלוּד אִשָּׁה. נראה לי בס"ד דאמרו רבותינו ז"ל תאות האשה מרובה משל איש ואמרתי על זה טעם נכון דאותיות אש שבשם **אשה** אין מפסיק אות אחר ביניהם מה שאין כן אותיות אש שב'**איש**' יש אות יו"ד מפסקת ביניהם להורות כי אש התאוה שבאשה הוא גובר יותר מן האיש. וידוע מה שאמר רבינו האר"י ז"ל יש ולד לוקח מאביו חלק יותר מאמו ויש להפך ולזה אמר עליו בענין זה של תאוה '**אֵין זֶה יָלוּד אִשָּׁה**' שלקח מאביו יותר ולכן אין לו חשש כי התאוה מועטת אצלו מעיקרא בטבעו ומזגו.

דף יג:

שֶׁכָּךְ אֲמָנוּתוֹ שֶׁל יֵצֶר הָרַע, הַיּוֹם אוֹמֵר לוֹ: עֲשֵׂה כָּךְ, וּלְמָחָר אוֹמֵר לוֹ: עֲשֵׂה כָּךְ. וּלְמָחָר אוֹמֵר לוֹ לֵךְ וַעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה, וְהוֹלֵךְ וְעוֹבֵד. הא דנקיט שלשה חלוקות לתלתא יומי כנגד 'חטא ועון ופשע' וכנגד זה קרא וכינה נתן הנביא ע"ה (שמואל ב יב, ד) ליצר הרע בשם הֵלֶךְ **וְאוֹרֵחַ וְאִישׁ** (סוכה נב:) ושלשה תוארים אלו ראשי תיבות ז' כנגד ז' שמות של יצר הרע וסופי תיבות 'חשך' כי ההולך בעצתו חושך לו וחכמי המוסר עשו דמיון לפעולות היצר כמו אומן החוקק על האבן מעבר לעבר דתחלה רושם בדיו על האבן ואחר כך חוקק על פי הרשימה ואחר כך מעביר החקיקה לעבר השני.
ומה שאמר על זה '**לֹא יָגוּר בְּמָגוְרְךָ רַע**' (תהלים ה, ה) דידוע הרשע יונק מן אות שי"ן שבשמו [רַשָּׁע] גם ידוע כל טיפת זרע כלולה מן ג' טפין בסוד טפין דסגו"ל שהוא נקודת

החסד וידוע טיפה בפום אמה היא בסוד החסד וידוע שלשה יודין דשי"ן הם בסוד ג' טפין דסגול ואם כן המשחית טיפת הזרע שלו שהיא בסוד של שלשה טפין דסגול הוא פוגם באות שי"ן ששם רמוזים ג' טפין דסגול לכן זה הרשע שמוציא שכבת זרע לבטלה מסתלק ממנו אות שי"ן וישאר **רַע** להכי קרי ליה בשם רע ואמר 'לֹא יָגוּר בְּמָגוּרְךָ רַע' זה המוציא שכבת זרע לבטלה בר מינן.

אֵין בֶּן דָּוִד בָּא עַד שֶׁיִּכְלוּ כָּל הַנְּשָׁמוֹת שֶׁבַּגּוּף, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי רוּחַ מִלְּפָנַי יַעֲטוֹף, וּנְשָׁמוֹת אֲנִי עָשִׂיתִי" (**ישעיה נז, טז**). נראה לי בס"ד קאי על רוח הנמשך מן הכתר הנקרא ע"ק בזמן הגאולה על מלך המשיח דכתיב ביה וְנָחָה עָלָיו רוּחַ ה' (ישעיה יא, ב) וכנזכר באדרא רבא חד רוחא נפיק מעתיקא קדישא וכד ישלוף רוחא דא כל רוחין דלתתא יתערון עמיה ואינון שיתא רוחין דכתיב וְנָחָה עָלָיו רוּחַ ה' וכו' וזהו שנאמר כִּי רוּחַ מִלְּפָנַי יַעֲטוֹף זה רוח הנמשך מן הכתר יעטוף יתאחר מפני כי נְשָׁמוֹת אֲנִי עָשִׂיתִי באוצר הנקרא גוף וצריך שיצאו כולם.

כָּל הַמַּכְנִיס יָדוֹ לְמַטָּה מְטַבּוּרוֹ, תִּקָּצֵץ. כלומר שאוחז באמתו לחכך אבל השולח ידו בכריסו אף על פי שהוא למטה מן הטבור לית לן בה וכמו שכתב מהרש"ל ז"ל. אך קשא הוה ליה למימר 'לְמַטָּה מִכְּרֵסוֹ' ותו ליכא למטעי לחשוב איסור אפילו על כריסו?

ונראה לי דהטבור והאמה דמיין להדדי בענין ההבל כי מן האמה יוצא הבל ומן הטבור יוצא הבל וכמו שאמר רבינו האר"י ז"ל על יהושע וכלב ונמצא בענין יציאת ההבל האמה היא למטה מן הטבור לכן תלה אותה בטבור ולא תלה אותה בכרס.

מוּטָב תִּבָּקַע כְּרֵסוֹ, וְאַל יֵרֵד לְבֵאֵר שַׁחַת. נקיט לשון זה כי האמה נקראת בשם **אֵבֶר** בסתם אשר הוא בהפוך אתוון **בְּאֵר** ולכן המשחית זרעו בהאי באר דינו שירד לבאר שחת. או יובן בס"ד האמה נקראת רֹאשׁ הַגְּוִיָּה גם היא בחינת היסוד הנקרא קָדוֹשׁ [410] שמספרו ת"י ולכן בקלקלו בראש הגויה אז אותיות ת"י נעשים אותיות 'תחב' [410] וחחבר תחב עם אותיות 'ראש' נעשה בזה צירוף **בְּאֵר שַׁחַת**.

דף טז:

אוֹתוֹ מַלְאָךְ הַמְמֻנֶּה עַל הַהֵרָיוֹן 'לַיְלָה' שְׁמוֹ (**משלי יט, טז**). נראה לי בס"ד נקרא כן להורות דעיקר זמן הזווג הוא בחצי הנקרא 'לַיְלָה' ולא בחצי הראשון הנקרא 'לֵיל' רמז לדבר וּמִסְפָּר אֶת רֹבַע יִשְׂרָאֵל (במדבר כג, י) ואמרו רבותינו ז"ל (לא.) סופר רבעיותיהן של ישראל והיינו 'רֹבַע' יש לו משמעות אחרת שהוא מספר ארבעה רמז רביעה של ישראל ראוי שתהיה בחצי הנקרא 'לַיְלָה' שהוא ארבע אותיות ולא בחצי הנקרא 'לֵיל' שהוא שלשה

אותיות.

ומה שאמר '**נוֹטֵל הַטִּפָּה וּמַעֲמִידָהּ לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא**' אין הכונה שנוטל טפת הזרע חס ושלום, אלא הכונה על כח הרוחני הדבוק בטיפה ושורה עליה ותחלה שואל על כח אברים החיצונים של הגוף שבהם הגבורה ואחר כך על כח אברים הפנימיים של הגוף שהם מוח ולב שבהם החכמה ואחר כך שואל על כח הנפרד מן הגוף שהוא הממון.

אִם כֵּן נִכְתֹּב קְרָא: '**גֶּבֶר־הָרָה**', **מַאי** '**הָרָה־גָּבֶר**'. יש להקשות מה טעם יש בזה לומר 'גֶּבֶר־הָרָה' ואדרבה הלשון יתיישב יותר כדנקיט 'הָרָה־גָּבֶר'? ונראה לי דיש לומר לדרשת רבי יוחנן דדריש מהאי קרא דלילה ניתן להריון ולא יום מה ענין אומרו 'וְלַיְלָה אָמַר' (איוב ג, ג) מי אמר זה? והוה ליה למימר 'וְלַיְלָה הָרָה־גָּבֶר'!

אך נראה דרבי יוחנן מפרש תיבת 'אָמַר' לשון בעילה ותשמיש וכמו שאמרו בגמרא דכתובות (כתובות יג.) אמר רבי אסי מאי מדברת? נבעלת, וכן מצינו לרבותינו ז"ל מכנים הבעילה בלשון סיפור כמו שאמרו לא יספר אדם עם אשתו בתחלת הלילה, וכן אמרה אשתו של רבי אליעזר כשהיה מספר עמי (נדרים כ:) ורבינו האר"י ז"ל בעץ חיים נתן טעם למה הזווג מכונה בשם אמירה ודבור.

ולפי זה הכי קאמר 'וְלַיְלָה אָמַר הָרָה־גָּבֶר' פירוש הלילה אמר הוא זמן תשמיש של הורה גבר כלומר זמן הריון של גבר ולהכי מקשי לריש לקיש אם כדבריך הוה ליה למימר 'גֶּבֶר־הָרָה' כדי שלא נטעה לפרש בענין אחר כי בזה אי אפשר לפרש דאמירה לשון תשמיש כי לשון 'אָמַר גֶּבֶר־הָרָה' אינו מתיישב בהכי.

אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: אַרְבָּעָה דְּבָרִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שׁוֹנְאָן, וַאֲנִי אֵינִי אוֹהֲבָן. קשא כיון דהקדוש ברוך הוא שונאן צריך שגם הוא ישנאם? ולשון 'אֵין אֲנִי אוֹהֲבָן' לא משמע ששונאן? ונראה לי הכונה ואין אני מצד טבעי ומזגי אוהבן אבל אין הכי נמי ודאי ישנאם מחמת שהקדוש ברוך הוא שונאן.

דף יז.

אָמַר לֵיהּ: שִׁינְנָא, לֹא! אֶלָּא כְּגוֹן: שֶׁל בֵּית פְּלוֹנִי שֶׁמְּשַׁמְּשִׁין מִטּוֹתֵיהֶם בִּפְנֵי עַבְדֵיהֶם וְשִׁפְחוֹתֵיהֶם. יש להקשות למה קראו עתה בשם שִׁינְנָא שהוא רצונו לומר חריף? ונראה לי בס"ד כי ראה שעשה בשאלתו חריפות וחכמה כי היה צריך לשאול כך אפילו בפני בהמה חיה ועוף דאלו מצויים הם לפני בני אדם אבל עכברים אינם מצויים לעמוד במקום אחד ולהסתכל בפני אדם אלא הם חוטפים והולכים ואינם עומדים במקום אחד רגע לראות אלא נעים ונדים והליכתם במרוצה ועל כן אין מן הראוי לשאול 'אֲפִלּוּ בִּפְנֵי

עַכְבָּרִים'.
אך באמת הוא לא בא לשאול אלא כונתו להעיר ולהקשות בדברי רשב"י ובחכמה דבר דבריו בלשון שאלה ואין זו שאלה אלא הערה וכונתו לומר שיש להעיר בדברי רשב"י שאמר 'בְּפָנֶיךָ כָּל חַי' דקאי על כל מין בעלי חיים ובשלמא בהמות וחיות ועופות יכול להשמר מהם כי עיניו רואות אותם אך עכברים שהם בכלל כל חי דנקיט רשב"י איך ישמר מהם כי הם בחורין ורואין ואינם נראין וכשהבין דכונתו להעיר ומשום דרך כבוד ודרך ארץ אמר דבריו בלשון שאלה להכי אמר לו 'שִׁינָּא' אך דע דמעיקרא אין כונת רשב"י לומר זאת על בעלי חיים כי אם רק על אדם ורמז בתיבת 'כָּל' לרבות עבדים ושפחות אשר בעיני ההמון נחשבים כבהמות ומורים היתר בהם.
רַבָּה בַּר רַב הוּנָא מְקָרְקֵשׁ זַגֵּי דְּכִילְתֵּיהּ. פירש רש"י ז"ל פעמונים התלוים בכילה מקשקשן כדי לסור בני ביתו משם. וקשיא לי בפירוש זה דנמצא הוא מפרסם תשמישו לפני בני ביתו דבזה יודעים דאותה שעה רוצה לשמש ואין זה דרך צניעות ובפתח עינים הביא מן רבינו תם ז"ל שכתב 'גזי דכליתיה' פירוש מיני צרעין ודבורין עיין שם וזה ניחא שפיר.
ונראה לי הא דמגרשין הדבורים והיתושין לאו משום דחוששין לשמש בפני בעלי חיים דאלו ודאי לאו בני הרגשה נינהו אלא עושין כן להחריד את בני אדם שיהיו נזהרין בצניעות זו מאד בראותם דרבנן קפדי אפילו על זבובין.
חֲמִשָּׁה דְּבָרִים הֵן, שֶׁהָעוֹשֶׂה אוֹתָן מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ וְדָמוֹ בְּרֹאשׁוֹ. נראה לי בס"ד תיבת הֵן לומר שישארו בכך ואין תקוה שיתבטלו לפי אורך הזמן כאשר היה בזוגות ולזה אמר הן בהווייתן יהיו תמיד כך.
והא דאמר **מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ וְדָמוֹ בְּרֹאשׁוֹ** כי תחלה מתחייב בנפשו מחמת רוח רעה אשר תדבק בנפשו ואחר כך יגיע מזה נזק לגופו ועל זה אמר דמו בראשו דקאי על נזק גופו.
והא דנקיט לשון זה של 'דָּמוֹ בְּרֹאשׁוֹ' נראה לי בס"ד כי אמרו רבותינו ז"ל לעולם יראה אדם שכינה למעלה מראשו ופרשתי בס"ד כי ראש שם אדם אות א' שהוא צורת וא"ו ושני יודי"ן כמנין שם הוי־ה ברוך הוא ועל זה אומר שכינה למעלה 'מראשו' והנה והאי כאשר תדבק בו רוח רעה ביותר יסתלק ממנו הארת אות א' הרמוז בראשו וישאר בו רק אותיות 'דם' דאדם ולכן אמר 'דָּמוֹ בְּרֹאשׁוֹ' דמו דייקא בראשו דייקא.

דף כ.

אָמַר לְהוּ רַבִּי יַנַּאי לְבָנָיו וְכוּ'. נראה אמר דברים אלו לעיני הרואין והשומעין כדי לחזק בלבם האמונה של תחיית המתים. **אי נמי** כדי ללמדם מוסר בעבור ענוה ושפלות שלא יתגאו בראותם את עצמן בשלימות היראה והתורה והמצוה דהא אפילו אדם גדול שכמותו אינו מאמין בעצמו וכאשר מצינו מדה זו אצל דוד המלך ע"ה כמו שאמרו רבותינו ז"ל על פסוק לוּלֵא הֶאֱמַנְתִּי לִרְאוֹת בְּטוּב ה' בְּאֶרֶץ חַיִּים (תהלים כז, יג).
או יובן כונתו בצוואה זו לא תכריכין ממש אלא התוארים והשבחים מכנה אותם בשם 'תַּכְרִיכִין' דאמרו רבותינו ז"ל (שבת דף קיג.) רבי יוחנן קרי למאניה מכבדותיה וכן דרשו על פסוק וְתַחַת כְּבֹדוֹ יִקַּד אֵשׁ (ישעיה י, טז) דרצונו לומר מלבושים ורצונו לומר שלא יאמרו עליו תוארים גדולים של שבח שמא יזכה לסיעה של צדיקים גדולים ואז יבוש בשמעו תוארים של שבח שאין נמצאים בו וגם לא שישתמשו עמו בתוארים פשוטים שאומרים אותם על המון העם ויהי לשחוק בעיניהם כי הם יודעים אותו שהוא מן הגדולים וראוי לשבח הגדולים.

דף כ:

וּמָה רַבִּי חֲנִינָא דְּעַנְוָתָן הוּא, מַחֲזִית נַפְשֵׁיהּ לְסָפֵק וְחָזֵי, אֲנָא לָא אַחֲזִי. נראה לי בס"ד הכונה דמראות הדמים של האשה יש בהם חכמה נפלאה לטהר או לטמא ולכן אין כל חכם יוכל להכניס עצמו במראות הדמים אלא אם כן הוא מומחה ומוסמך מרבותיו ויש הרבה חכמים גדולים אף על פי שיש להם ידיעה במראה הדמים אין רוצים להכניס עצמם להטפל בהם כי יחושו שמא ישנו ויטעו בדמיונם ועיין מציעא (בבא מציעא פד:) ברבי אלעזר ברבי שמעון שטיהר שיתין מיני דמא והוו קא מרנני רבנן ואמרי סלקא דעתך לית בהו חד ספק עיין שם.
ועל כן אמר רבי אלעזר כאן מן הראוי שאתנהג במידת ענוה ולא אטול הכבוד הזה להיות מטפל במראות הדמים להורות בהם דין לטהר מפני שדבר זה מסור ביד גדולי החכמים ולאו כל חכם יכול ליטול השם בזה, אמנם עם כל זה אין אני מושך עצמי מדבר זה מצד הענוה אלא אני מכניס עצמי במראות הדמים ואטפל בהם לראותם ולהורות בהם טהרה או טומאה יען כי אמרתי ומה רבי חנינא דעניו היה באמת לא משך עצמו מדבר זה מצד הענוה אלא היה מחזיק עצמו למומחה ובקי ומחית נפשיה לספיקא לטהר או לטמא כלומר כל מראה דם שאינו ברור לכל אדם אלא צריך להראותו לחכם הבקי בדמים.
הנה זה המראה קורין אותו בשם ספק וכמו שאמרו בגמרא דמציעא דף פ"ד דאמרי רבנן

סלקא דעתך לית בהו חד ספק, כלומר לית בהו מראה דם שדומה לדם טהור ודומה לדם טמא שנקרא עליו שם ספק, ולזה אמר כאן 'נחית נפשיה לספיקא' רצונו לומר לדם שהוא בגדר הספק ונקרא עליו שם 'ספק' אפילו הכי נחית נפשיה לראותו ולהורות בו לומר עליו טהור או טמא על פי מראה עיני שכלו כאשר ישפוט עליו בחכמתו על פי כללי הקבלה שבידו במראות הדמים ולא היה מושך עצמו מהוראות דמים אלו מצד הענוה לומר מה אני חשוב להתיר הספיקות ולהורות בהם וכל שכן אני שאין לי ענוה כמוהו שלא אמשוך ידי ממראות ספיקות הדמים.

וְאַמַּאי קָרֵי לֵיהּ, מָרָא דְּאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל? **דְּהַהִיא אִתְּתָא וְכוּ'**. יש להקשות מהאי עובדא מוכח דהיה לו רוח הקודש ומה שייכות יש בזה לקרות מאריה דארעא דישראל?

ונראה לי בס"ד ידוע כל בעלי נבואה הם בדוכרא שהוא סוד התפארת ובעלי רוח הקודש הם בנוקבא שהוא סוד המלכות וידוע דארץ ישראל היא בסוד המלכות ולהכי בעבור דנמצא בו רוח הקודש קרי ליה בשם מאריה דארעא דישראל.

אַרְחֵיהּ, אָמַר לָהּ: דַּם חֲמוּד הוּא. נראה ודאי דדם חימוד אין בו סימן להכירו בריח או במראה עינים והוא לא הכירו אלא ברוח הקודש והריחו לעיני הרואין כדי שיחשבו שהכירו בריח ולא ברוח הקודש.

והא דקרי עליה '**סוֹד** ה' **לִירֵאָיו**' (תהלים כה, יד) כי זה סופי תיבות 'הוד' רמז להוד אריך שתתפשט ממנו החכמה וראשי תיבות 'לס"י' שהוא ראשי תיבות **לפרקנך סברית יְיָ** [תרגום פסוק לִישׁוּעָתְךָ וכו' בראשית מט, יח].

הֲוָה יָתִיב רַב עוֹבַדְיָה קַמֵּיהּ. הא דהוצרך תלמודא לפרש לנו דהוה יתיב רב עובדיה בעת שהריחו ללמדנו שהוא הכירו ברוח הקודש דאין דם חימוד ניכר במראה ולא בריח ואי לא הוה יתיב רב עובדיה לא הוה מריחו דהרואה חושב שהכירו במראה אבל כיון דיתיב רב עובדיה שהוא חכם ויודע שאין דם חמוד ניכר במראה ולכן היה מוכרח לומר שהכירו ברוח הקודש על כן הריחו לפניו כדי שהוא יבין שהכירו בריח ולא ברוח הקודש.

תָּא חֲזִי כַּמָּה חַכִּימִין יְהוּדָאֵי. פירוש תא חזי מראה דם זה ומראה דם אשה ותמצא שאין הפרש ביניהם ועם כל זה אמר דם חמוד הוא.

ומה שאמר '**בְּתַוְנִי דְּלִבָּאי יָתְבֵי**' נראה לי בס"ד הכונה שאמרה למלך מלבד שידע והבין בדם שהוא דם כינים אלא ידע מטרת לבבי שאני לא שלחתי לו זה לנסותו אלא בשביל להגיד שבחו לפני המלך ולכן לא שלח דברים שבעל פה על ידי שליח לומר לי זה דם כינים אלא הבין שאני דברתי טוב בעדו ושלח לי את המסרק מנחה בשביל דברים טובים שדברתי בעדו ונתחכם לשלוח התשובה של הדם בגוף המנחה ששלח מסרק קטיל כלמי

להודיע שזה הדם היה דם כינים ועביד חדא במקום תרתי.
ועוד נראה לי בס"ד **לַב** במלואו '**למד** בית' התוך שלו יָם וידוע חמשים שערי בינה שבקדושה המה אותיות ים ובקליפה אותיות טמא וכמ"ש בס"ד בסה"ק בֶּן אִישׁ חַי בפרשת בשלח בפסוק נִכְחוֹ תַּחֲנוּ עַל הַיָּם (שמות יד, ב) עיין שם. ולזה אמרה '**בְּתַוְנִי לִבָּא יָתְבֵי**' כלומר חכמים מסטרא דקדושה ולא מצד הסטרא אחרא ואף על גב דהיא אין לה בינה ודיעה בדברים אלו המזל שלה שם בפיה הדברים.

דף כד:

קוֹבֵר מֵתִים הָיִיתִי, פַּעַם אַחַת רָצִתִי אַחַר צְבִי, נִכְנַסְתִּי בְּקוּלִית שֶׁל מֵת וְכוּ'. הנה ברור ופשוט דאין דברים אלו כפשוטן אלא הם משל על דרך החידה והיינו כי הקליפות קרויים מֵתִים והרוצה לברר נציצי קדושה מוכרח שיעשה כונות שאותם כוחות הקליפות שנקראים מתים שיש להם שייכות באותו מקום שמברר ממנו ניצוצי קדושה הנה הוא קוברן בנוקבא דתהומא רבא וכמו שאמר רבינו האר"י ז"ל בפיוט של מנחת שבת ישוי לון בנוקבהון ויטמרון בגו כיפין, והנה אבא שאול היה עוסק בכונות לקבור כוחות הקליפות בנוקבא דתהומא רבא ועל זה אמר '**קוֹבֵר מֵתִים הָיִיתִי**'.
ואמר '**פַּעַם אַחַת רָצִתִי אַחַר צְבִי**' פרוש נתתי לבי לברר ולתקן אותו קב חרובין שמספרם צְבִי [102] עולה ק"ב שהם מלויי ע"ב ס"ג מ"ה. ואמר '**שֶׁנִּכְנַס בְּקוּלִית שֶׁל מֵת**' רמז למדור הקליפות שנכנסים נשמות הצדיקים אליו בעת נפילת אפים לברר משם ניצוצי קדושה ואז יהיה להם כח על ידי זה לעשות תיקון ומתוק בק"ב חרובין הנזכר. ואמר '**וַרָצְתִי אַחֲרָיו שָׁלֹשׁ פַּרְסָאוֹת**' רמז לשלשה עולמות בי"ע [בריאה, יצירה, עשייה] כי בכל עולם יש בחינת ק"ב חרובין שהם מספר צְבִי [102].
ואמר '**הַצְּבִי לֹא הִגַּעְתִּי וְקוּלִית לֹא כָלְתָה**' כלומר כל צדיק וצדיק אף על פי שטורח לתקן אינו יכול להשלים תיקון כל קב חרובין שהם הציכי כולו וכן אין יכול ללכת במדור הקליפות שהוא הקולית כולה בנפילת אפים אלא כל אחד יתקן חלק השייך לשרשו בשותפות אנשים אחרים השייכים גם כן לאותו השורש שלו.
ואמר עוד '**כְּשֶׁחָזַרְתִּי לַאֲחוֹרַי**' כלומר שהשלמתי התיקון השייך לי לעצמי וגמרתיו '**אָמְרוּ לִי**' ברוח הקודש שזו הקולית שהיא הקליפה אשר טרחת לברר ממנה ניצוצי קדושה היא '**שֶׁל עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן**' רמז לנחש הקדמוני שהוא חלק אחד מחלקיו וקראו לנחש הקדמוני בשם עוג מלך הבשן מפני שהנחש עשה מעשה עוג מלך הבשן שנתן עיניו בשרה אמנו ע"ה ורצה שיהרג אברהם אבינו ע"ה במלחמה כדי שיקח את שרה ולכך

הגיד לו שביית לוט כדי שירדוף אחריהם וילכד ויהרג וכן הנחש נתן עיניו בחוה לכך יעץ אותם לאכול מעץ הדעת כדי שימות אדם לבדו מפני כי הוא נצטווה מפיו יתברך וידוע כי העושה מעשה רע שנעשה קודם ממנו יהיה נקרא בשם אותו הראשון שעשה הרע וכמו שאמרו רבותינו ז"ל בגרשון בן מנשה מפני שעשה מעשה מנשה ולכן גם כאן קראו לנחש בשם עוג מלך הבשן.

וענין השני של '**עַיִן אַבְשָׁלוֹם**' גם בזה אין הדברים כפשוטן אלא הם דרך חידה ומשל דאמרו רבותינו ז"ל (עבודה זרה כ:) מלאך המוות מלא עינים ופירש רבינו האר"י ז"ל בספר הלקוטים בפסוק לִשְׁמָרְךָ מֵאִשָּׁה זָרָה (משלי ז, ה) דמה שאמרו על מלאך המוות מלא עינים הכונה שיש לו תרי"ג כוחות טומאה כנגד תרי"ג מצות שמראה לאדם בכל אחד ואחד טעם תאוה למשכו לעבירה שמטמאו בכח מראה עינים אלו עיין שם.

והנה נודע גילוי עין רעה זו של מלאך המוות בעבירה יהיה תחלה במחשבתו של אדם שמשקעו בטומאה של עין רעה זו במחשבה שיהיה מחשב בה ואחר כך יתגבר בו רוח טהרה שדוחה ומעביר כח טומאה הנסבך במחשבתו וידוע שרוח טהרה נמשך ממקום החוטם ולכן כשהריח אותו חכם בריח התמרה דחנוניתא אמר לו אביו בני רוח טומאה יש בך וכנזכר בגמרא.

וזהו שאמר '**קוֹבֵר מֵתִים הָיִיתִי**' הכונה על דרך שביארנו לעיל '**וּפַעַם אַחַת נִפְתְּחָה מְעָרָה תַּחְתַּי**' כלומר שהביא יצר הרע כח רעה לפתחו תחתי להכשילני בו '**וְעָמַדְתִּי בְּגַלְגַּל עֵינָיו שֶׁל מֵת**' כי הוא יצר הרע דהוא מ"ה וגלגל עיניו הוא כח רע הנקרא עין כאמור לעיל בביאור מלאך המוות מלא עינים ונשתקע במחשבתו בזה שנסתבך כח הרע הזה במחשבה בלבד '**עַד הַחֹטֶם**' פירוש עד שנתגבר ונתעורר בי רוח טהרה הנמשך ממקום החוטם שהוא דחה כח הטומאה הנסבך במחשבתי '**וּכְשֶׁחָזַרְתִּי לַאֲחוֹרַי** שיצאתי מכח הטומאה הזה של אותה העין הרעה של מלאך המות שהוא היצר הרע '**אָמְרוּ לִי**' ברוח הקודש '**עַיִן שֶׁל אַבְשָׁלוֹם הַוָּה**' פירוש היה אותו כח הרע הנקרא עין שבו נלכד אבשלום במרדו על אביו ונכשל בו הוא אשר נפתח לפניך ונאחז במחשבתך להחטיאך ותהילות לא־ל שאתה נצולת ממנו ולא נלכדת בו כי גבר אצלך רוח טהרה לדחות טומאה זו מעליך ונטהרה המחשבה שלך שהיה נאוזז בה.

והנה אף על פי דאבא שאול אמר דברים אלו דרך משל וחידה ולא נשתקע עד חוטמו ממש כפשוטו עם כל זה כיון שעשה המשל באופן דמשמע מיניה הדברים כפשוטן אתא תלמודא אגב אורחיה ללמדנו על פי פשוטו של המשל אורך קומתו של אבא שאול ולהכי אמר וְשָׁמָא תֹּאמַר: **אַבָּא שָׁאוּל נָפָל הָוָה** וכו' ואפשר להיות גם בדברים אלו דמסיים

תלמודא איכא סוד והנחתי זה לחכמים אחרים לסיים הרמז בעזר בורא עולם ואנא עבדא די לי ויצאתי ידי חובתי בדברים שכתבתי בס"ד.

דף כה.

אֶת זוֹ דָּרַשׁ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָא (**בראשית ג, כא**). יש להקשות וכי דרשה זו בלבד דרש רבי יהושע בן חנניא ולמה נקיט הכי לומר 'אֶת זוֹ דָּרַשׁ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָא'?
ונראה לי בס"ד דאמרינן לקמן עור האדם נעשה מחלק האם וידוע דרבן יוחנן בן זכאי אמר על רבי יהושע בן חנניא 'אַשְׁרֵי יוֹלַדְתּוֹ' כנזכר במשנה דאבות (משנה אבות ב, ח) ופירש רבינו עובדיה הטעם ללמדינו דאמו גרמה לו שיהיה חכם עיין שם. ולכן כיון שידע רבי יהושע בן חנניא דאמו גרמה לו להיות חכם ודרשן נתעורר לכבוד אמו לדרוש על העור שהוא חלק האם וזהו שאמר את זו הדרשה דקאי על העור שהוא חלק האם דרש רבי יהושע בן חנניא הידוע שנעשה חכם בכח אמו ובזכותה.
וצריך להבין מהיכא מפיק לה דאין עושה עור לולד אלא אם כן נוצר דהא האדם ואשתו כבר נוצרו והיו ערומים ועשה להם כתונת ומה שייך זה ביצירת הולד במעי אמו?
ונראה לי בס"ד דקשה ליה למה אמר הכתוב גבי אדם הראשון עור די לומר כתונת לבד (בראשית ג, כא)? אלא קא משמע לן לפי דרכו האי מילתא דהעור של האדם במעי אמו דומה לכתונת מה כתונת עושים אותה לגוף אחר שנגמר הגוף כן העור נעשה לגוף אחר שנגמר הגוף.
תְּחִלַּת בְּרִיָּתוֹ שֶׁל וָלָד כָּרָשׁוֹן. כן הגרסה במדרש רבא פרשת תזריע וכן גרסי בתוספות והאמת אתם כאשר הכריחו דהכא בשיעור האברים איירי ובא לומר תחלת ברייתו הוא כמו רשון שהוא מין חגב דהיינו שיעורו קטן. ונראה לי בס"ד רמז הכתוב אֲנִי חֲבַצֶּלֶת הַשָּׁרוֹן (שיר השירים ב, א) **שָׁרוֹן** בהפוך אתוון **רָשׁוֹן** שזה הוא שיעור תחלת ברייתו של אדם.
וּשְׁתֵּי עֵינָיו כִּשְׁתֵּי טִפִּין שֶׁל זְבוּב. נראה לי בס"ד הטעם דאמרו בברכות (ברכות סא.) אמר רב יצר הרע דומה לזבוב ויושב על שני מפתחי הלב שנאמר זְבוּבֵי מָוֶת וכו' (קהלת י, א) עיין שם. וידוע דיצר הרע פועל פעולתו בעינים תחלה וכמו שאמרו רבותינו ז"ל (ירושלמי ברכות א, ה) עינא ולבא תרי סרסורי דעבירה אינון דתחלה עין רואה ואחר כך לב חומד ואחר כך אברים גומרים ולכן שְׁתֵּי עֵינָיו דומין בתחלתם לִשְׁתֵּי טִפִּין שֶׁל זְבוּב שהוא כינוי ליצר הרע כדכתיב זְבוּבֵי מָוֶת וכו'. וכן בחוטם גם כן אמר דמיון של טיפי זבוב להורות שיצר הרע יוכל לשלוט ולטמא גם בנשמה שהיא בחוטם האדם כדכתיב וַאֲשֶׁר נִשְׁמַת רוּחַ חַיִּים בְּאַפָּיו (בראשית ז, כב).

ומה שאמר '**פִּיו מָתוּחַ כְּחוּט הַשַּׂעֲרָה**' עשה דמיון לפה בחוט השערה כי באותיות 'שַׂעֲרָה' יש רמז ליצר הרע והיינו ש' גימטריא יצר [300] ונשאר אותיות הרע הרי יצר הרע ולכן הפה מתוח כחוט השערה לרמוז שהיצר הרע שולט בפה יותר מכל האברים הן בדברים אסורים הן של לשון הרע ושקר ושבועה וכיוצא והן במאכלות אסורות.

וְעָלָיו מְפֹרָשׂ בַּקַּבָּלָה (**איוב י, י**) **וְכוּ'**. דימה יצירתו לחלב כי נשלמה יצירתו בארבעים יום כמנין חלב [400] וזכר ד' מינים עור ובשר וגידין ועצמות שהם כנגד ד' עולמות אבי"ע [אצילות, בריאה, יצירה, עשייה] והם כנגד ד' אותיות השם ברוך הוא וכמפורש בעץ חיים ובבריאת אדם נאמר טוב דכתיב וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד (בראשית א, לא) ודרשו רבותינו ז"ל 'מְאֹד – אָדָם' ונמצא ארבע מינין אלו הם ד' פעמים טוב שהם גימטריא חיים [17 × 4 = 68] והם כנגד ד' אותיות השם אשר במלוי יודין עולה חסד [יו"ד ה"י וי"ו ה"י=72] לכן סיים הכתוב 'חַיִּים וָחֶסֶד עָשִׂיתָ עִמָּדִי'.

דף כז.

אַחִיכוּ עֲלֵיהּ; מַאי שְׁנָא? פְּשִׁיטָא. יש להקשות על רב פפא מאי סלקא דעתך למימר מלתא כדנא דפשוטה במאה פשטי.

ונראה לי בס"ד כי ראה דרב ביבי נקיט דבריו על רבי שמעון דוקא והן אמת דבמשנה לא נזכר אלא רבי שמעון אך בברייתא נזכרו שלשתם רבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון ולכן רב פפא בא להקשות על רב ביבי אמאי נקיט האי מלתא על רבי שמעון בלבד ולא נקט לה על רבי יהודה ורבי יוסי מאחר דשלשתם נזכרו בברייתא ונזכרו רבי יהודה ורבי יוסי קודם רבי שמעון ובעלמא קיימא לן דהלכה כרבי יהודה ורבי יוסי אי פליגי על רבי שמעון וכאן לא בא רב פפא לפרש בזה טעמא דרבי יהודה ורבי יוסי אלא אמר דבריו בדרך קושייא דמקשי על רב ביבי היינו נמי טעמייהו דרבי יהודה ורבי יוסי ואמאי זכרת דבר זה על רבי שמעון ולא נקטת ליה על רבי יהודה ורבי יוסי?

והם לא הבינו דבריו בלשון קושיא אלא הבינו דבריו בנחת דנחית לפרש לנו טעם של רבי יהודה ורבי יוסי ולכך 'אַחִיכוּ עֲלֵיהּ' והוא השיב להם דאפילו לפי הבנתכם שחשבתם שבאתי לפרש טעמא דרבי יהודה ורבי יוסי אין מן הראוי שתחיכו עלי דאפילו כי הא מלתא לימא איניש ולא לשתוק קמי רביה ובזה רמז להם שטעו בכוונתו והוא לא היה כוונתו לפרש טעמא דרבי יהודה ורבי יוסי אלא בא להקשות על רב ביבי וכאמור.

דף ל:

לָמָּה הַוָּלָד דּוֹמֶה בְּמֵעֵי אִמּוֹ? לְפִנְקָס שֶׁמְּקַפֵּל וּמֵנַּח. נראה לי בס"ד לרמוז לאדם שיסתכל בחייו תמיד הפנקס שלו פתוח כמו שאמר התנא הַפִּנְקָס פָּתוּחַ וְהַיָּד כּוֹתֶבֶת (משנה אבות ג, טז) וכן אמר התנא כָּל מַעֲשֶׂיךָ בַּסֵּפֶר נִכְתָּבִין (משנה אבות ב, א).

'**וְיָדָיו עַל שְׁנֵי צִדָּעָיו**' לרמוז כל המעשים מתייחסים לידים והמחשבה בראש ורמזו לו בזה שיעשה המצות בשלימות המחשבה. גם רמזו לו חסדי השם יתברך עם ישראל דמחשבה טובה מצרפה למעשה לכך ידיו ששם המעשה דבוקה בראשו ששם המחשבה. '**וּשְׁנֵי אַצִּילָיו עַל בִּרְכָּיו**' רמזו לו על פי מה שאמרו חכמינו ז"ל על פסוק 'וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב רַגְלָיו' (בראשית כט, א) שהצדיק הוא שולט ברגליו להוליכם למקום שירצה והרשע רגליו שולטים בו לכך נותנים לו שליטה בידיו על רגליו לרמוז לו שיהיה צדיק שהוא שולט ברגליו ולא להפך.

'**וְעַקֵּבָיו עַל שְׁתֵּי עַגְבוֹתָיו**' הנה העגבות הם ראש של חצי השני של הגוף והעקב הוא סוף חציו השני ורמזו לו אם יהיה צדיק הקדוש ברוך הוא מגביהו מן העקב לראש. '**וְרֹאשׁוֹ בֵּין בִּרְכָּיו**' רמזו לו שיסתכל תמיד בתיקון הברית ובשלימות כי שלימות האדם תלויה בברית והברית בין הברכים ושם יסתכל בעינים שבראשו בחושית ובשכלית.

'**וּפִיו סָתוּם**' ללמדו שיאחז תמיד מדת השתיקה וכמו שאמרו וְלֹא מָצָאתִי לַגּוּף טוֹב אֶלָּא שְׁתִיקָה (משנה אבות א, יז). '**וְטַבּוּרוֹ פָּתוּחַ**' כי מזונו הוא מן הטבור והוא בחצי הגוף לרמוז לו שיתנהג תמיד במידת האמצע הן באכילה הן בשתיה הן בשאר ענייני מחייתו.

'**וְאוֹכֵל מִמַּה שֶּׁאִמּוֹ אוֹכֶלֶת וְשׁוֹתֶה מִמַּה שֶּׁאִמּוֹ שׁוֹתָה**' רמז שלא יאכל מגזל וגניבה אלא ממה שנותנים לו מורשיו ומה שנותנים לו מן השמים. '**וְאֵינוֹ מוֹצִיא רְעִי**' רמז שיעשה מצות ומעשים טובים בלי פסולת ותערובת רעי. '**וְנֵר דּוֹלֵק עַל רֹאשׁוֹ**' רמז לנשמה שנקראת נֵר אינה שוכנת בקרבו כשהוא בבטן אמו אלא עומדת על ראשו ומאירה לו כי נשמה זו היא מאור מקיף שעומדת למעלה מראשו ועיין בשער מאמרי רשב"י.

ואומר '**בְּסוֹד אֱלוֹהַּ עָלַי אָהֳלִי**' (איוב כט, ד) הרי זה מבואר על פי מה שאמר רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות בברכת השחר בברכת מלביש ערומים. '**וּמְלַמְּדִים אוֹתוֹ כָּל הַתּוֹרָה**' אף על גב דאחר כך סטרו ומשכחה ממנו אהניה ליה שתחזיק הקדושה קודם שיחזיק היצר הרע.

"**תִּכְרַע כָּל בֶּרֶךְ**", "**זֶה יוֹם הַמִּיתָה**, "**תִּשָּׁבַע כָּל לָשׁוֹן**", "**זֶה יוֹם הַלֵּדָה** (**ישעיה מה, כג**) (**תהלים כד, ד**). קשה הוה ליה להקדים יום הלידה? ונראה לי בס"ד על פי מה שאמרו חכמי המוסר דהמיתה סיבבה הלידה דאם לא היו מתים לא היו נושאין נשים כדי להוליד בנים

אך מחמת שמתים רוצה שיהיה לו זכר קיים לכך רוצה להוליד בנים.
ומה שאמר 'הֱיֵה בְּעֵינֶיךָ כְּרָשָׁע' נראה אף על גב דהוא צדיק עם כל זה אם יסתכל בעונות שהם בעקביו שהם כעס וגאוה וכיוצא ששקולים לעונות חמורות ימצא עצמו 'כְּרָשָׁע' בכף הדמיון על דרך שאמרו כל הכועס כאלו עובד עבודה זרה (שבת קה: פסחים סו:) כל המתגאה כאלו עובד עבודה זרה (סוטה ד:) וכל המלבין פני חבירו כאלו שופך דמים (בבא מציעא נח:).
אי נמי אף על פי שאתה צדיק בגלגול זה תהיה בעיניך כרשע מצד גלגול הקודם וכאשר נמצא באיוב שהיה גלגול תרח עובד צלמים. **אי נמי** 'בְּעֵינֶיךָ כְּרָשָׁע' מצד שיש עונות שעושין אחרים ואינו מוחה בהם ונקראים על שמו כמו שאמרו בגמרא על פרתו של רבי אלעזר בן עזריה דשל שכינתו היתה ונקראת על שמו (שבת נה.).
ואמר עוד 'וֶהֱוֵי יוֹדֵעַ שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא טָהוֹר, וּמְשָׁרְתָיו טְהוֹרִין' כלומר אל תאמר מה אעשה עונותי רבו ואיני כדאי לתשובה ולבא לידי טהרה.

דף לא.

דּוֹמֶה לָאֱגוֹז מֵנָח בְּסֵפֶל שֶׁל מַיִם (ירמיה ז, כט). דמהו לאגוז שסובל שני פירושים אחד אֱגוֹז [17] גימטריא טוֹב [17] ואחד אֱגוֹז גימטריא חט [17] כמו שכתב רמ"א ז"ל בשולחן ערוך (אורח חיים בהגה"ה הלכות ראש השנה) דאין אוכלים אגוז בראש השנה, כן האדם בעודו עובר אין יוצא ממנו שום פועל עד אחר הלידה או יהיה טוב או יהיה חט נמצא כאגוז ששוקע לצד ימין ולצד שמאל.
וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נוֹתֵן בּוֹ רוּחַ וּנְשָׁמָה. נראה לי **רוּחַ** קאי על נפש הגשמית הנקראת כח הגוף **וּנְשָׁמָה** היא נפש האלהית שהיא חלק אלוה ממעל וקורין חכמינו ז"ל לנפש בשם נשמה. **וּקְלַסְתֵּר פָּנִים** דקדוק הצורה שבה ניכר בין ראובן לשמעון. **וּרְאִיַּת הָעַיִן וּשְׁמַע הָאֹזֶן** יבואו לו אחר כך בהדרגות כי אין לו שמע האוזן מן הלידה דאף על פי שאזניו פתוחות אין לו הרגשה בשמע וכן אין לו ראיה אף על פי דעיניו פתוחות אין לו הרגשה בחוש הריאות לראות לכאן ולכאן אלא זה יהיה לו אחר הלידה בהדרגות, **וְדִבּוּר פֶּה** יתאחר יותר עד אחר איזה חדשים ולכך חשיב להו כל חד בפני עצמו דאין באים בזמן אחד וכן נמי **הִלּוּךְ בְּרַגְלָיו** יתאחר יותר.
בֹּא וּרְאֵה שֶׁלֹּא כְּמִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִדַּת בָּשָׂר־וָדָם (תהילים, קלט). קשא מאי האי לישנא דנקיט 'בֹּא וּרְאֵה'? ונראה לי בס"ד **מעשה** באשה אחת שטבעה ספינתה בים והיא נשאו אותה גלי הים והביאו אותה לאי אחת בתוך הים שהיה בה יער גדול והיתה

יושבת לבדה בתוך היער ונזונת מן פירות היער והיא היתה מעוברת וילדה שם לבדה וגדל שם בנה והיה כבן שבעה עשר שנה ויום אחד ראה שכבת זרע יצא ממנו ושאל לאמו מה זאת? ותאמר זה זרע גנוז בקרב האדם ומזה הזרע אתה נוצרת בתוך בטני ואחר שנשלמה ברייתך ברמ"ח אברים ושס"ה גידים היית דר בבטני תשעה חדשים ואחר כך יצאת מבטני וינקת חלב ממני וגדלת מעט מעט עד שהגעת לשנים אלו עתה וכן היה אביך ואבי אביך עד אדם הראשון.

ויאמר לה משחקת את ביו! איך אפשר להיות בעולם כך שבריה כמוני נעשית מן טיפה זרע כזה? ועוד איך אפשר שיהיה דר תשעה חדשים בתוך הבטן ויתקיים? והלא אם יניחו אותו עכשיו בתוך כיס אחד ויסתמו אותו שאינו רואה אויר ימות! ועוד כמה וכמה קושיות הקשה לאמו שאי אפשר להיות כך וכך שהם הפך הטבע וכל מה שנשבעת ואומרת לו כך וכך היה באמת אינו מאמין לדבריה.

ואחרי זה באה ספינה ועברה על אותו האי ותקח את האשה ואת בנה ויביאום לישוב בני אדם ונשא הבן אשה ונתעברה אשתו ממנו ודר העובר בבטן אמו תשעה חדשים וילדה אותו בפניו וראה בעיניו הכל אז האמין לדברי אמו מכח ראות עיניו בחוש הראות ואף על פי שהשכל מכחיש כל זה מצד שליטת הטבע היה מוכרח להאמין על פי ראות עיניו נמצא יצירת הולד ועיבורו ולידתו וגידולו אי אפשר לו לאדם להאמין בכל זה בדרך **תָּא שְׁמַע** אלא דוקא בדרך **תָּא חֲזִי** וכאשר סופר במעשה הנזכר.

ולכן כאן שהוא מדבר מן פליאות ענייני העובר אמר '**בֹּא וּרְאֵה**' בעין החושית שלך יען כי על פי עין השכלית ושמע האוזן אי אפשר שתאמין בכל הדברים האלה.

אֲפִלּוּ בַּעַל הַנֵּס אֵינוֹ מַכִּיר בְּנִסּוֹ (**תהלים עב**, יח). נמצא יש נס גלוי ויש נס נסתר ולכן תמצא באותיות נֵס במלואם כזה נו"ן סמ"ך יש מספר נס [110] ואותיות הפשוט של נס קאי על נס הגלוי והמלוי של נס קאי על נס הנסתר כי הפשוט גלוי והמלוי נסתר.

רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, זְרִיתַנִי וְזַרְזְתַנִי. נראה לי בס"ד רמז דוד המלך ע"ה לפי דרכו בזה ענין אחר המורה על ענוה שלו דידוע שהוא לא היה לו חיים ולקח שבעים שנה מן אברהם אבינו ע"ה חמש שנים ומן יעקב אבינו ע"ה כ"ח והשאר מן יוסף הצדק ע"ה על כן אמר דוד המלך ע"ה לפני רבונו של עולם (תהלים יח, לג) **זְרִיתַנִי** מצד שנות חיי על שלשה צדיקים שלקחתי לי חיים מהם ועל כן **זַרְזְתַנִי** בתורה ומצות ומעשים טובים כי מצד עצמי לא הייתי ראוי להיות צדיק אם הייתי חי בחיים שלי.

וְעַל דָּבָר זֶה נִסְמֵית עֵינוֹ שֶׁל בִּלְעָם הָרָשָׁע (**במדבר כג**, י). קשא היה ראוי שיתאלם על הדבר הזה שהוציא מפיו? ונראה לי בס"ד כי דבר דברים אלו מחמת ראייתו שראה בעין

השכל במראה הנבואה לכך נענש בעינו החושית. **אי נמי** לקה בעיניו על אשר דבר סרה בענין זה של ההזרעה שהיא נמשכת מן מאור עינים כמו שאמרו רבותינו ז"ל תשמיש מכהה עיניו של אדם ופרשתי לכן קורא האב לבן אור עיני ועל כן נסמת עינו של בלעם. **מְלַמֵּד שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא סִיַּע בְּאוֹתוֹ מַעֲשֶׂה** (**בראשית מט, יד**). יש להקשות מה ענין סיוע זה? אם בשביל שגעה החמור ועל ידי כך שמעה לאה 'וַיָּצְאָה לִקְרָאתוֹ' ואמרה לו 'אֵלַי תָּבוֹא' (בראשית ל, טז) הנה גם אם לא היתה יוצאת לקראתו אלא היה נכנס לפי תומו באהל רחל היתה רחל מביאתו לאהל לאה לקיום התנאי שלה שכבר נתחייבה בכך מעת שקבלה הדודאים בו ביום וכמו שנאמר שאמרוה לאה 'כִּי שָׂכֹר שְׂכַרְתִּיךְ'?

ונראה לי בס"ד געיית החמור שהיתה על ידי השגחתו יתברך היא הכריחה את יעקב אבינו ע"ה לשמש באותה הלילה כי ידוע שיעקב אבינו ע"ה לא היה משמש בחול אלא רק בליל שבת אף על פי שרחל עשתה תנאי שיבא אותה לילה באהל לאה והיה בא שם לא היה רוצה לשנות מנהגו שהוא בנוי ועשוי על פי רזין עלאין ואם היה בא לאהל לאה ולא היה משמש מה הועילה לאה? אמנם כשראה יעקב אבינו ע"ה שגעה החמור שאין זה מנהגו כלל הרגיש כי געיית החמור היתה בהשגחה מן השמים ואמר בדעתו למה היה זה? אם בשביל כדי שתדע לאה ותצא לקראתי הנה אפילו אם לא היתה יוצאה והייתי הולך לאהל רחל הייתה רחל מביאה אותי לאהל לאה כדי לקיים התנאי, ואם כן למה היה בהשגחה מן השמים שגעה החמור? אלא ודאי יש רצון מהשם יתברך שבזאת הלילה אשמש עם לאה ואף על פי שהוא חול ולכן געה החמור כדי שתשמע לאה ותבא לקראתי ותאמר לי אלי תבא דכונת לבה על ביאה של תשמיש וצריך אני לשמוע בקולה ואבוא אליה אף על פי שאין זה מנהגי לשמש בחול ונמצא שפיר אמרו רבותינו ז"ל שהקדוש ברוך הוא סייע באותה מעשה כי לא עשה אותה מעשה אלא בעבור געיית החמור שהייתה בהשגחתו יתברך.

ונראה לי עוד הסיוע היה שאף על פי שהיה בימי החול ואין נעשה בחול זווג עליון דגדלות דישראל ורחל עשה השם יתברך דבר חדש שיהיה זווג עליון דגדלות דישראל להוליד נשמת יששכר וזהו הסיוע שסייע הקדוש ברוך הוא עוד בזה.

ושמעתי אומרים בשם רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל שכתב שאותה הלילה היתה ליל חג השבועות שעתיד שתנתן בו תורה ואמרתי בס"ד דדבר זה נרמז בכתוב 'וַיִּשְׁכַּב עִמָּהּ בַּלַּיְלָה הוּא' (בראשית ל, טז) שנרמז חג השבועות בתיבת הוא והיינו דאמרי בגמרא (ראש השנה ו:) עצרת פעמים בחמשה פעמים בששה פעמים בשבעה, ואות ה"א של 'הוּא' רומזת לפעמים בחמשה ואות וא"ו של 'הוּא' רומזת פעמים בששה ועוד תצרף אותיות

ו"א של 'הוּא' שמספרם שבעה הרומזים לפעמים בשבעה ולכן כתיב 'וַיִּשְׁכַּב עִמָּהּ בַּלַּיְלָה הוּא' רצונו לומר לילה של 'הוּא' שהוא ליל חג העצרת.

וְלֹא פֵּרְשׁוּ חֲכָמִים אֶת הַדָּבָר, עַד שֶׁבָּא רַבִּי צָדוֹק וּפֵרְשׁוֹ (**בראשית מו, טו**). יש להקשות אומרו 'עַד שֶׁבָּא' מהיכן בא וכהאי גונא דקדקו במאמר עד שבא רבי עקיבה ולימד אֶת הֵ' אֱלֹקֶיךָ תִּירָא (דברים ו, יג) לרבות תלמידי חכמים (פסחים כב:) ועוד מכאן משמע דיש טעם לזכות רבי צדוק בדרשה זו ומה הוא?

ונראה לי בס"ד דאיתא בגמרא דקדושין (קדושין מ.) דרבי צדוק תבעתיה ההוא מטרוניתא ומסר עצמו למיתה שישב באש כדי שלא יטמא זרעו בנשג"ז [בנדה, שפחה, גויה וזונה] ולכן אחר זה שסיכן עצמו שלא לטמא זרעו זכה יותר מכל חכמי דורו להשיג דרשה זו בענין ההזרעה של איש ואשה ולזה אמר עד שבא רבי צדוק ממקום הסכנה של בית אותה מטרוניתא ולימד דרשה זו ואף על גב דאיכא דרשה אחרת לחכמינו ז"ל בפסוק אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה זָכָר (ויקרא יב, ב) שדרשו אשה מזרעת תחלה יולדת זכר (נידה כה:) אין זו דרשה מפורשת כי מה שאמרו תחלה הוא בעל פה והוא מצד אחד מה שאין כן דרשת רבי צדוק מפורשת בשני צדדים.

"**מַרְבִּין בָּנִים וּבְנֵי בָנִים**" (**דברי הימים א ח, מ**). קשא בשלמא בנים בדידהו תליא ששוהין על הבטן וגורמים להביא בנים אבל בני בנים בבניהם תליא מלתא?

ונראה לי בס"ד דעל הרוב הבן ידמה לאביו במזגו וטבעו ואם טבעו לכבוש תאותו גם הבן יהיה לו טבע זה ונמצא במה שעושים הבנים בשהייתם על הבטן לכבוש תאותם זה בא להם מכח אביהם.

אי נמי מה שאמר 'מַרְבִּין בָּנִים וּבְנֵי בָנִים' שאם האב יוליד בנים זכרים אז גם בנים של בניו נקראים על שמו דבני בנים הרי הם כבנים (יבמות סב:) אבל אם יוליד נקבות אין הבנים של בנותיו נקראים על שמו.

דף לא:

כִּיוָן שֶׁבָּא זָכָר בָּעוֹלָם, בָּא שָׁלוֹם בָּעוֹלָם (**ישעיה טז, א**). נראה לי בס"ד דהזכר אחוז בתפארת שהוא כולל ששה הויו"ת דששה קצוות חג"ת נה"י [חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד] שעולה מספרם קנ"ו וקאמר כאן זָכָר 'זה-כר' וצרף מספר כר [220] ומספר קנ"ו עולה **שָׁלוֹם** [220+156=376] מה שאין כן הנקבה אחיזתה במלכות שאין בה אלא הוי"ה אחת.

עַד דְּאָמְרָה, מְזוֹנַי לָא יְהֲבֵי לָהּ (**בראשית ל, כח**). פירוש הזכר הולך לבית הספר לכן אמו תשתדל להביא לו סעודתו מאיליה כדי שילך לבית הספר ללמוד מה שאין כן הבת

אינה הולכת לבית הספר לכך אין שמים לב עליה להקדים לה ועד שתבקש סעודתה לא יהבי לה.

אי נמי קאי על אחר גידולם ונשואם דהאיש הוא יקדים להביא מזונות בידו לצרכו ולצורך ביתו מאליו אך האשה אין דרכה לצאת לשוק לקנות אלא תבקש מבעלה שיקנה ויביא לה.

וְאִי בָּעֵית אֵימָא מֵהָכָא: "**תְּחַטָּאֵנִי בְאֵזוֹב וְאֶטְהָר**" (**תהלים נא, ט**). קשא כיון דאיכא פסוק מן התורה למה הוצרך להביא פסוק מן התהלים? ונראה לי בס"ד כיון שבא לפרש בזה מלת 'בְּחַטָּא יֶחֱמַתְנִי' שהוא לשון דנקיט דוד המלך ע"ה בתהלים ניחא ליה טפי לפרשו בלשון שנשתמש בו דוד המלך ע"ה עצמו בתהלים דלא נימא לשון תורה לחוד ולשון כתובים לחוד.

ודע דאף על גב דאיכא קרא אחרינא דכתיב וְלָקַח לְחַטֵּא אֶת הַבַּיִת (ויקרא יד, מט) שהוא קודם ג' פסוקים, לא דקדק להביא פסוק זה דקדים טפי משום דהוה צריך להאריך יותר להזכיר ארבעה תיבות לפחות ופסוק ו'חַטֵּא אֶת הַבַּיִת' די לו להזכיר שלשה תיבות.

שֶׁנֶּאֱמַר: "**כִּי קוֹלֵךְ עָרֵב וּמַרְאַיִךְ נָאוֶה**" (**שיר השירים ב, יד**). עיין תוספות והקשה מהרש"א לפי זה פסוק זה היה צריך השואל לאומרו לחזק שאלתו ולא המשיב? ונראה לי בס"ד דהמשיב אמרו כי הוא מפרש 'מַרְאַיִךְ' דקרא לשון חֶלֶב מְרִיאִים (ישעיה א, יא) שכתב השרש שהוא לשון פטום וכאן אמר 'מַרְאַיִךְ' רצונו לומר פטומיך והיינו העצם שאת נתפטמת ממנו הוא נאוה והכי קאמר למה קולך ערב מפני שמראיך הוא עצם הצלע שנתפטמת ממנו הוא 'נָאוֶה' כלומר קולו ערב ונאוה.

דף לג:

שְׁמַע מִינָּהּ יְרֵא שָׁמַיִם הוּא, אָזַל לְגַבֵּיהּ. יש להקשות מדבריו אלו משמע דמשום דידע שהוא ירא שמים אזל לגביה וקשא והלא מעיקרא אמר 'אִי אִיכָּא צוּרְבָא מֵרַבָּנָן הָכָא אֵיזִיל אִיקְּבַל אַפֵּיהּ' דמשמע לא דקדק על יראת שמים כי אם על תורה בלבד?

ונראה לי בס"ד בתחלה אמר לאקבולי אפיה בבית המדרש ולהכי לא דקדק שיהיה מופלג ביראת שמים כי כיון שהולך אצלו לבית המדרש אין בזה זלזול כבוד לרב פפא שהוא מופלג ומפורסם בחכמת התורה אך כיון ששמע דאמרה לו ההיא סבתא 'יְהֵא רַעֲוָא דְּתִיהֱוֵי כְּוָתֵיהּ' אמר שמע מינה שהוא מופלג ביראת שמים ועל כן אזיל לגביה לביתו ולא לבית המדרש דעביד ליה יקר טפי בהכי כיון שהלך לביתו ולכן גם הוא עשה לו כבוד ביותר דהכין לו סעודה ושחט לו שור לכבודו.

אי נמי בתחלה אמר 'אִי אִיכָּא צוּרְבָא מֵרַבָּנָן' שהוא שלם וחכם בגרסא ובעיון אז 'אֵיזִיל לְאַקְבּוֹלֵי אַפֵּיהּ' והך סבתא אמרה ליה 'אִיכָּא הָכָא צוּרְבָא מֵרַבָּנָן וְרַב שְׁמוּאֵל שְׁמֵיהּ' פירוש מה שקורין אותו רב שמואל הוא בעל השם מקטנותו כמו שאמרו בגמרא (פסחים פו:) אמרו לו מה שמך? אמר להם רב הונא ואמרו לו איך אתה קורא שמך 'רב הונא'? אמר להם בעל השם אני כך קורין לי מקטנותי.

וכן הענין כאן אמר לו רב שמואל שמיה מקטנותו כי עדיין לא נשלם בחכמת העיון והסברה כי אם רק תני מתניתא בקי בגרסא ויהא רעוא דתהוי כותיה ומזה דייק רב פפא דהוא מופלג ביראת שמים כי בתורה עדיין אינו שלם ואיך תברכהו להיות כמותו? ועל כן אמר איזיל לגביה אף על גב דאינו שלם בחכמת העיון כי אם תני מתניתא עם כל זה כיון דמופלג ביראת שמים איזיל לגביה.

דף לו:

אָמַר לֵיהּ: וְלָא מִסְתַּפְּיתְ מַר מִדְּלֵיקָתָא. פירש"י תכוה בגחלתי. ויש להקשות למה לא אמר לו בפירוש מגחלתי ואמאי נקיט לישנא דדליקתא?

ונראה לי בס"ד כי שילא הבין מדעתו דרב אסי טעה ולא דייק שפיר בדברי רב ולכן אין לו התנצלות לומר שהוא עשה כאשר גזר עליו רב ולכן אמר לו 'לָא מִסְתַּפְּיתְ מַר מִדְּלֵיקָתָא' כי אותיות 'דְּלֵיקָתָא' אותיות 'לא דיקת' רמז לו אתה תכוה בגחלתי מפני דלא דיקת בדברי רב ולכן אין לך התנצלות מכח דבריו של רב שאמר לך לעשות.

אָמַר לֵיהּ: אֲנָא אִיסִי בֶּן יְהוּדָה, דְּהוּא אִיסִי בֶּן גּוּר אַרְיֵה וְכוּ'. כתב מהרש"א ז"ל כל שמות אלו היו לאביו על מעלותיו עיין שם. ונראה לי דהוא עיקר שמו אסי בן יהודה וקראוהו 'בֶּן גּוּר אַרְיֵה' על שם שיש לו יד ושם להלחם במלחמתה של תורה כי החכם הגדול בתורה נקרא בשם 'אַרְיֵה' כמו שאמר ריש לקיש לרבי יוחנן על רב כהנא ארי עלה מבבל (בבא קמא קיז.) ונקרא 'בֶּן גַּמְלִיאֵל' על שם שהיה עוסק בגמילות חסדים והיינו 'גמלי א־ל' על דרך מַלְוֵה ה' חוֹנֵן דָּל (משלי יט, יז) ונקרא 'בֶּן מַהֲלַלְאֵל' על שהיתה תפלתו בכונה זכה ונכונה ושגורה בפיו ושלמה במחשבה טהורה וזהו מהלל אל זו התפלה שהיא מהלל אל.

ומה שאמר 'אַסְיָתָא דְּנָחֲשָׁא' נראה דרכם היה לעשות האסיתא מנחשת והבוכנא מברזל לכן מר דימה עצמו לנחשת ומד דימה עצמו לברזל.

והא 'דְּעַיְּלוּהוּ בַּחֲמֵימֵי אַפְּקוּהוּ בְּקִרְירֵי' עשו לו מן השמים בכך כנגד הענין שטעה בו

כי רב אמר לו גרייה ברי"ש שתדבר עמו בנחת דהיינו שתשפוך עליו מים קרים בדבריך והוא הבין גדייה בדלי"ת ששפך עליו מים חמין שכווהו בשמתא בר מינן.

דף לח.

חֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים לֹא הָיוּ מְשַׁמְּשִׁין אֶלָּא בָּרְבִיעִי בְּשַׁבָּת. נראה דאף על גב דהיה אפשר להם לשמש בחמישי ובשישי היו מדקדקים לשמש בליל רביעי כדי שתהא הלידה ביום אחד בשבת שהוא מקודש יותר שיש בו חלק מתוספת נר"ן [נפש רוח נשמה] ואף על גב דטבע האדם חלוש בו עם כל זה יתרון קדושת היום עדיף להו.

דף מה:

מְלַמֵּד שֶׁנָּתַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּינָה יְתֵרָה בָּאִשָּׁה יוֹתֵר מִבָּאִישׁ (בראשית ב, כב). אף על גב דאמרו רבותינו ז"ל (שבת לג:) 'נשים דעתן קלה' היינו אחר חטא חוה אבל קודם החטא היה לה בינה יתירה כדי שלא תאמר לכך נתפתתי מן הנחש מפני שדעתי קלה ואם היה לי בינה יתירה הייתי גוברת עליו ולא היה יכול לי לכך נתן לה בתחלה בינה יתירה יותר מן האיש.

או יובן בס"ד ידוע פרצוף הבינה שלם ביה ספירות וארבעה תחתונות נקראים תבונה וששה עליונות נקראים בינה והאשה יש לה אחיזה בתבונה ולא בבינה וכיון דמספר תבונה יתר על מספר בינה לכך אמר שנתן הקדוש ברוך הוא בינה יתירה באשה כלומר שם תבונה שהיא בינה יתירה במספר על שם בינה.

מְלַמֵּד שֶׁקִּלְקְלָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְחַוָּה, וְהֵבִיאָהּ אֵצֶל אָדָם הָרִאשׁוֹן (בראשית ב, כב). פירוש כשגזר שיהיה לה שער ארוך גזר גם כן שיהיה קלוע והטעם נראה לי בס"ד כי השערות רומזים לכוחות הדינין והקליעה שלהם רומזת לעקידת הדינין וכפייתם זה בזה.

דף נב.

אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, שָׂמְאָ רוּחַ סְעָרָה עֲבָרָה לְפָנֶיךָ, וְנִתְחַלֵּף לְךָ בֵּין 'אִיּוֹב' לְ'אוֹיֵב'? (איוב ט, יז). הדבר יפלא איך יפקור איוב פקרות כזו לחשוב שגגה אצל הבורא יתברך כשגגת אדם חמרי?

ונראה לי בס"ד כך היה חושב שהשטן קטרג על איזה נפש של רשע שצריך לייסרה ביסורין קשים ובעת שינה שיצאו הנפשות כולם מן הגופים ויעלו למעלה החליף השם יתברך נפש בנפש בכונה שנתן אותה נפש של הרשע שקטרג עליה השטן בגופו של

איוב ליסרה וזהו שאמר 'שֻׁמָּא רוּחַ סְעָרָה עֲבָרָה לְפָנֶיךָ' היא רוחו של שטן לקטרג על איזה נפש וְנָתְחַלֵּף לְךָ בכוונה בֵּין 'אִיּוֹב' לְ'אוֹיֵב' שנתת נפש אויב אדם רשע בגופו של איוב הצדיק, ואף על גב דאיוב קאמר עשית חליפין בכוונה ולא בשגגה גם זה חשיב חירוף שחשב שיעשה הקדוש ברוך הוא דבר כזה לייסר גוף צדיק בנפש רשע אחרת על לא חמס בכפו של זה הגוף הצדיק.

ולכן השיב לו הקדוש ברוך הוא בִּשְׂעָרָה וכו' כלומר אני חס על האדם להשגיח כל כך על שמירתו ואיך תחשוב שהבאתי יסורין על גופך בעבור נפש אחרת דאינה שלך כי הנה באמת לקה גופו על נפש שהיתה מגולגלת בו מעיקרא בביאתו לעולם שהיתה נפשו של תרח שראוי לה להתייסר בכל אלו היסורין.

דף ע:

יַרְבֶּה בִּסְחוֹרָה, וְיִשָּׂא וְיִתֵּן בֶּאֱמוּנָה (משלי ב, ו). נראה לי בס"ד אין הכונה לאפוקי שלא יגזול ולא יגנוב שבזה הוא מוזהר ועומד בתורה! אך הכונה שיאמין בהשם יתברך שהוא הנותן לנו כח לעשות חיל ולא יאמר כוחו ועוצם ידו עשה לו הריוח (דברים ח, יח) אלא יאמין שכל הרווחתו באה מאלהים **חיים**.

דף עג.

כָּל הַשּׁוֹנֶה הֲלָכוֹת בְּכָל יוֹם, מֻבְטָח לוֹ שֶׁהוּא בֶּן הָעוֹלָם הַבָּא. נראה לי בס"ד דידוע מה שאמר רבינו האר"י ז"ל מה שאמר 'יֵשׁ לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא' הכונה שהוא נצרך לצדיקים אחרים להצטרף עמהם ואינו יכול לעשות ולעלות לבדו אבל מה שאמר 'בֶּן הָעוֹלָם הַבָּא' אינו צריך לאחרים.

וידוע מדתו של הקדוש ברוך הוא מדה כנגד מדה והשונה הלכות יש תועלת בלימודו לאחרים שיורה להם הדרך אשר ילכו בה והמעשה אשר יעשון ולכן מדה כנגד מדה יזכה שיהיה 'בֶּן הָעוֹלָם הַבָּא' שאינו צריך לאחרים אלא אדרבה הוא מעלה ומושך עמו מעשה ותיקון של אחרים בארצות החיים.

ולזה אמר 'הֲלִיכוֹת **עוֹלָם** לוֹ' (חבקוק ג, ו) אַל תִּקְרֵי 'הֲלִיכוֹת' אֶלָּא 'הֲלָכוֹת' פירוש על ידי שהוא שונה הלכות שיש בהם תועלת לאחרים אז יזכה דהליכות עולם הוא סוד העליה לעולם הבא תהיה לו לבדו ולא יהיה נצרך לאחרים לסייעו ולעזרו ובין הלכות להליכות יש יו"ד שהוא סוד עולם הבא שנבראת ביו"ד ונקראת **אֶרֶץ הַחַיִּים**.

סְלִיק מַסֶּכֶת נִדָּה